

5770

לְחַדֵּשׁ אֶת הַיִּשָּׁן וּלְקַדֵּשׁ אֶת הַחֹדֶשׁ

...lechadésj et hajasjan oelekadésj et hechadasj...

...om het oude te vernieuwen en het vernieuwde te heiligen...

Rav Kook, de eerste opperrabbijn van Israel

Sjabbat 23 januari 2010 / 8 sjewat 5770

Sidra Bo, Sjemot [Exodus] 10:1-13:16

Tanach blz. 126-135

Haftara: II Divree Hajamiem [Kronieken] 35:1-19

Tanach blz. 1827-1829.

Vertaling: Rachel Reedijk

Voor het origineel zie

www.limmud.org/publications/tasteoflimmud/5769/Bo

BO

In deze sidra gaan ze echt weg! Eerst lezen we over de laatste plagen, waaronder het overlijden van de eerstgeborenen. Daarna wordt aangekondigd dat de Israëlieten pas na het offeren van een lam Egypte zullen kunnen verlaten en dat zij zich deze gebeurtenissen door de generaties heen moeten blijven herinneren. Tenslotte vertrekken de Israëlieten en geeft God gedetailleerde beschrijvingen, hoe Pesach te herdenken.

Bo – Colin Bulka

Colin Bulka ging in 1992 op ali'ja en was sindsdien betrokken bij het leiderschapsprogramma van de Zionistische jeugdbeweging. Hij heeft het Jerusalem Fellows programma aan de Hebreeuws Universiteit gevolgd (3 jaar speciale opleiding voor onderwijsspecialisten in de diaspora), bracht recentelijk drie jaar in Groot-Brittannië door als hoofd van de sjelichiem delegatie en is sindsdien directeur van het Machon L'Madrichim programma in Jeruzalem.

In mijn werk als Israëliisch docent met jonge Diasporaleiders in Israël in een tussenjaar-programma -na eindexamen en voordat ze met hun eigenlijke studie beginnen- denk ik voortdurend na over de vraag hoe wij hun het beste kunnen uitleggen waar het in Israël om gaat. Een van de grootste uitdagingen is om te gaan met de vaak moeilijke zaken die zich hier kunnen afspelen, gebeurtenissen waardoor Joden overal ter wereld zich kunnen gaan afvragen of onze acties - of die nu te maken hebben met het Arabisch-Israëliisch conflict of met interne kwesties zoals corruptie onder gekozen vertegenwoordigers - moreel gezien in overstemming

zijn met de waarden waarvan wij vinden dat Israël die moet naleven. Als wij daar vraagtekens bij plaatsen, dan zullen we ook moeten nadenken over de implicaties voor het lesprogramma.

Het verhaal in de sidra van deze week gaat over de laatste drie plagen en het uiteindelijke besluit van de farao om de Israëlieten te laten weggaan uit Egypte. Vlak voor het vertrek lezen we in Sjemot 12:35-36: “Ze hadden gedaan wat Mosjee had opgedragen en de Egyptenaren om zilveren en gouden sieraden en om kleren gevraagd. En de Eeuwige had ervoor gezorgd dat de Egyptenaren hun goedgezind waren, zodat ze op hun verzoek ingingen. Zo beroofden ze de Egyptenaren” [Tanach pagina 132-133]. Deze pasoek [vers] is door de eeuwen heen door vele niet-Joden gebruikt om de Israëlieten te beschuldigen van diefstal en bedrog. Maar velen van ons, Joden, vinden het ook problematisch dat de Israëlieten, in plaats van zo snel mogelijk weg te gaan, hun slavenhouders plunderen, en met name vanwege het mogelijk misleidende verzoek deze waardevolle voorwerpen uit te lenen met de intentie deze niet terug te geven. De rabbijnen in vroegere tijden hadden het duidelijk ook moeilijk met deze pasoek gezien hun verwoede pogingen om de redelijkheid van deze actie aan te tonen.

De Talmoedische discussie in Sanhedrin (91a) suggereert dat het gerechtvaardigd kan worden als betaling achteraf voor niet uitbetaald loon tijdens de slavernij. Midrasj *Chemdat Hajamiam* meent echter dat het gaat om restitutie van steekpenningen die de Israëlitische vrouwen hadden gegeven aan Egyptische ambtenaren om hun pasgeboren zonen niet in de Nijl te gooien. Maar Hizkuni vermoedt dat de gift bedoeld was als compensatie voor de bezittingen die de Israëlieten in Egypte moesten achterlaten.

Saadya en Ibn Janah stellen dat het werkwoord *sjaäl*, dat doorgaans vertaald wordt met “lenen”, in de Tora ook anders wordt gebruikt en hier beter kan worden vertaald als een vrijwillige gift. Rabbi Jisjmaël gaat een stap verder en suggereert dat God er voor zorgde dat de Egyptenaren de Israëlieten goed gezind waren, zodanig dat zij de Israëlieten zouden geven waar zij naar verlangden nog voor deze daarom gevraagd hadden.

De moderne commentator Benno Jacob zegt dat de Egyptenaren en de Israëlieten als vrienden uit elkaar gingen en dat de Egyptenaren deze voorwerpen echt wilden schenken, maar dat de Israëlieten er eerst om moesten vragen als aanmoediging voor de Egyptenaren om te doen wat ze anders toch wel hadden gedaan.[\[1\]](#)

Hoewel verklaringen als deze heel interessant zijn, lijkt het erop dat noch de Rabbijnse traditie noch latere commentaren ertoe neigden in overweging te nemen dat de Israëlieten daadwerkelijk iets onethisch gedaan zouden kunnen hebben. Met name veel Diasporajoden reageren op problematische acties van “hedendaagse Israëlieten” op een wijze die te vergelijken is met die van de vroege rabbijnen; zij gaan op zoek naar interpretaties die deze acties verklaren of rechtvaardigen. Deze *Hasbara*-benadering – die waarschijnlijk het best gedefinieerd kan worden als pleitbezorging of propaganda of, zoals de krant *Haärets* dat onlangs stelde, buitenlanders ervan overtuigen dat Israël gelijk heeft – is absoluut correct in confrontatie met onversneden antisemitisme of andere onredelijke aanvallen door buitenstaanders. Maar het kan een probleem worden als Joden deze benadering internaliseren, niet meer in staat zijn kritisch naar zichzelf te kijken en onze acties eenvoudig tot iedere prijs verdedigen.

Mensen die betrokken zijn bij Israël-educatie spannen zich in toenemende mate in om deze traditionele benadering van Israël en Zionisme-educatie, die uitgaat van onvoorwaardelijke en kritiekloze liefde voor Israël, achter zich te laten. In plaats daarvan staat men een proces voor

van “omhelzen en worstelen”, een visie die onderkent dat onze liefde voor, betrokkenheid bij, en trots op Israël niet minder hoeven te worden als wij onze fouten erkennen en daarmee worstelen, en laat zien dat die daardoor juist sterker kunnen worden.

Terwijl ik de rijkdom van de rabbijnse traditie onderschrijf, zou mijn toewijding aan deze traditie veel dieper worden als men ten aanzien van passages zoals hierboven het problematische karakter onder woorden had gebracht, in plaats van te gemakkelijke legitimaties te voorzien.

Een andere invalshoek– Lucinda Glasser

“Go Down Moses” is een Amerikaanse *negro spiritual*. Het beschrijft de gebeurtenissen in de Tora, in het bijzonder die in de sidra van deze week: “De Eeuwige zei tegen Mosjee: ‘Ga naar de farao (...) en zeg tegen hem: “Dit zegt de Eeuwige (...) Laat mijn volk gaan om mij te vereren.”

In de misschien meest bekende *spiritual* draagt God Mosjee op om de vrijlating van de Israëlieten uit de slavernij te bepleiten. “Go Down Moses” werd uitgebracht door de Jubilee Singers in 1872:

When Israel was in Egypt's Land: Let my people go,
Oppress'd so hard they could not stand, Let my People go
Go down, Moses, Way down in Egypt land,
Tell ole Pharoh, Let my people go.

Toen Israël in Egypteland was: Laat mijn volk gaan,
Zo zwaar onderdrukt, men kon niet staan: Laat mijn volk gaan.
Ga erop af, Mozes, ga helemaal naar Egypte,
Zeg de oude farao: Laat mijn volk gaan.

Het verschil tussen dit lied en onze sidra is dat in het lied “Israël” staat voor de Afro-Amerikaanse slaven en dat “Egypte” en “de farao” de slavenhouders voorstellen.

[i] (De basis voor al deze verklaringen is te lezen in het commentaar van de Engelse opperrabbin J.H. Hertz op deze pasoek in zijn choemasj uit 1938. Op blz. 258 verwijst hij naar een langere uiteenzetting op pasoek 3:21, blz. 216. Daar wordt aan Mosjee vooruit gezegd: “Ik (God) zal ervoor zorgen dat de Egyptenaren jullie goedgezind zijn: mijn volk zal niet met lege handen vertrekken.” Het werkwoord *wajenatsloe* dat in 12:36 wordt vertaald met “berooft” komt van de stam *natsal*, dat 212 keer in Tanach voorkomt en op 210 plaatsen betekent “te redden” of “te bevrijden” waar het steeds refereert aan de persoon of de zaak die gered wordt. Hier moet de uitdrukking *wajenatsloe et mitsrajiem* dus vertaald worden met “en zij redden Egypte [van haat en schuldgevoelens door deze herstelbetalingen] DL.)